ZBIERKA ZÁKONOV
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Ročník 2025

Vyhlásené: 29. 1. 2025 Vyhlásená verzia v Zbierke zákonov Slovenskej republiky

Obsah dokumentu je právne záväzný.

18

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

PL. ÚS 17/2023-96

V mene Slovenskej republiky

Ústavný súd Slovenskej republiky v pléne zloženom z predsedu Ivana Fiačana a sudcov Jany Baricovej (sudkyňa spravodajkyňa), Ladislava Duditša, Libora Duľu, Miroslava Duriša, Rastislava Kaššáka, Miloša Maďara, Petra Molnára, Petra Straku, Ľuboša Szigetiho, Roberta Šorla a Martina Vernarského o návrhu **Krajského súdu v Bratislave** na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky o súlade ustanovenia § 289 ods. 2 Trestného zákona s Ústavou Slovenskej republiky a Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd takto

r o z h o d o l :

Návrhu **n e v y h o v u j e .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

Návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov

1. Ústavnému súdu bol 17. októbra 2023 doručený návrh Krajského súdu v Bratislave (ďalej len „navrhovateľ“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) o súlade § 289 ods. 2 Trestného zákona s čl. 12 ods. 4, čl. 47 ods. 1 a čl. 50 ods. 2 ústavy a čl. 6 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“).
2. Uznesením č. k. PL. ÚS 17/2023-7 zo 6. decembra 2023 ústavný súd podľa § 56 ods. 5 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) návrh prijal na ďalšie konanie v celom rozsahu.
3. Navrhovateľ namieta nesúlad § 289 ods. 2 Trestného zákona so základným právom neobviňovať seba samého podľa ústavy a dohovoru. Podľa navrhovateľa koncepcia vzniku trestnej zodpovednosti obsiahnutá v § 289 ods. 1 a 2 Trestného zákona obsahujúca skutkové podstaty trestných činov ohrozenia pod vplyvom návykovej látky spočíva v tom, že vedenie motorového vozidla pod vplyvom alkoholu je trestné vtedy, ak je v súlade s ustálenou súdnou praxou koncentrácia alkoholu v krvi vodiča 1,00 g/kg (0,4762 mg/l) a viac. Pri tejto hodnote totižto na základe výstupov lekárskej vedy žiaden vodič nie je schopný bezpečne viesť motorové vozidlo, a tým sa nachádza v stave vylučujúcom jeho spôsobilosť.
4. Pri dokazovaní zavinenia v prípade dychovou skúškou nameraných hraničných hodnôt alkoholu je potrebné zohľadňovať aj odchýlku prístroja, ktorá je podľa údajov výrobcu prístroja zn. AlcoQuant 6020 používaného Policajným zborom na úrovni 5 %.
5. Podľa navrhovateľa spornou otázkou v konaní o podozrení zo spáchania trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky v súvislosti zo zisťovaním naplnenia znaku „stav vylučujúci spôsobilosť“ je aj možnosť a význam rozdielov výsledkov meraní hodnoty alkoholu v dychu a v krvi, ktoré môžu mať zásadný vplyv na vznik trestnej zodpovednosti páchateľa.

6. Pre posúdenie, či páchateľ pod vplyvom návykovej látky vykonával činnosť v stave vylučujúcom spôsobilosť, je potrebné nielen zistenie prítomnosti alkoholu, ale aj poznanie jeho koncentrácie, na základe ktorej sa skutok posúdi buď ako trestný čin, alebo ako priestupok. Meranie koncentrácie alkoholu v tele podozrivého vyžaduje jeho súčinnosť spočívajúcu v tom, že buď poskytne vydychovaný vzduch alebo krvnú vzorku. Bez týchto vzoriek pochádzajúcich z tela podozrivého nie je možné zistiť naplnenie znakov skutkovej podstaty trestného činu podľa § 289 ods. 1 Trestného zákona.

7. Skutková podstata trestného činu podľa napadnutého ustanovenia obsahuje objektívnu stránku, v zmysle ktorej pre vznik trestnej zodpovednosti postačuje, ak páchateľ odmietne poskytnúť vzorku, v dôsledku čoho sa prezumuje, že vedenie motorového vozidla vykonával v stave vylučujúcom spôsobilosť. Podľa navrhovateľa „*Účelom zavedenia tejto skutkovej podstaty nebolo ochraňovať autoritu policajného zboru v doprave, v takom prípade by bol predmetný trestný čin systematicky zaradený do VIII. hlavy osobitnej časti Trestného zákona, ale sledovať zlepšenie disciplíny vodičov motorových vozidiel vo vzťahu k predchádzajúcemu požitiu alkoholu a zabezpečiť prevenciu ohrozenia života a zdravia účastníkov cestnej premávky, ktoré hrozí zo strany opitých vodičov.*“.

8. Navrhovateľ vzhliada pri skutkovej podstate prečinu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa napadnutej právnej úpravy porušenie dvoch zásad uplatňovaných v trestnom práve, a to zásady zákazu donucovania k sebaobviňovaniu (*nemo tenetur se ipsum accusare*, lat.), ktorá je v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej aj „ESĽP“) imanentnou súčasťou práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 dohovoru, a ústavnej zásady prezumpcie neviny podľa čl. 50 ods. 2 ústavy.

9. Zákaz donucovania k sebaobviňovaniu predstavuje podľa navrhovateľa právo podozrivého alebo obvineného, aby nebol žiadnym spôsobom nútený k priznaniu sa alebo k poskytovaniu dôkazov, ktoré by ho mohli usvedčiť alebo akokoľvek spojiť s trestným činom. Podľa jeho názoru „*... je povinnosťou štátu objasňovať trestné činy a zhromažďovať dôkazy bez toho, aby pod hrozbou akejkoľvek sankcie nútil podozrivých alebo obvinených, aby sa priznali, či poskytli o svojej trestnej činnosti dôkazy*“.

10. Navrhovateľ dodáva, že „*... poskytnutie biologického materiálu osobou podozrivou zo spáchania trestného činu môže byť v zmysle príslušných ustanovení Trestného poriadku (§ 155) orgánmi činnými v trestnom konaní a súdom vynucované, ak je takýto postup nevyhnutný a slúži na dosiahnutie účelu trestného konania. Pokiaľ ale zákon s odmietnutím poskytnutia dôkazu o vine podozrivým, a to jeho biologickej vzorky alebo vzorky vydychovaného vzduchu, automaticky spája vznik trestnej zodpovednosti, vyvstáva otázka, či zákon v § 289 ods. 2 Trestného zákona neodvodzuje vznik trestnoprávneho postihu od výkonu práva odmietnuť poskytovanie dôkazného materiálu o vlastnej vine.*

    2) Z pohľadu zisťovania podmienok trestnej zodpovednosti za vykonávanie činnosti, pri ktorej možno ohroziť život a zdravie v stave vylučujúcom spôsobilosť sa prezumuje nielen to, že páchateľ napr. viedol vozidlo po požití alkoholu, ale aj to, že koncentrácia alkoholu v jeho krvi bola najmenej 1,00 g/kg (0,4762 mg/l). Jedná sa pritom o skutkové okolnosti, ktoré je v niektorých prípadoch náročné dokazovať, a dokazujú sa spravidla za použitia odborného alebo znaleckého postupu. Predpoklad naplnenia týchto skutkových okolností sa javí ako opak ústavnej zásady prezumpcie neviny, tzn. ako prezumpcia viny.“.

11. Na základe uvedenej argumentácie navrhovateľ navrhuje, aby ústavný súd nálezom vyslovil nesúlad napadnutého ustanovenia Trestného zákona s označenými článkami ústavy a dohovoru.

II.
Stanoviská účastníkov konania, vedľajšieho účastníka a iných subjektov a ďalší priebeh konania

II.1. Stanovisko Národnej rady Slovenskej republiky:

12. Národná rada Slovenskej republiky (ďalej len „národná rada“) listom z 18. apríla 2024 oznámila ústavnému súdu, že v konaní o návrhu krajského súdu súhlasí s upustením od ústneho pojednávania a k návrhu nebude zaujímať stanovisko.

II.2. Stanovisko vlády Slovenskej republiky:

13. Vláda Slovenskej republiky, zastúpená Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „vláda“), sa vo svojom stanovisku doručenom ústavnému súdu 1. februára 2024 s návrhom krajského súdu nestotožnila a navrhla, aby mu ústavný súd nevyhovel.

14. Poukázala pritom na viaceré ustanovenia zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o cestnej premávke“) a zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb v znení neskorších predpisov, v zmysle § 5 ods. 4 ktorého vyšetrenie na zistenie prítomnosti alkoholu alebo iných návykových látok v organizme vodiča vozidla sa vykonáva dychovou skúškou prístrojom, ktorým sa určí objemové percento alkoholu v krvi. Lekárske vyšetrenie odberom a vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu možno vykonať, ak sa osoba odmietne podrobiť vyšetreniu dychovou skúškou. Ak osoba odmietne aj takéto lekárske vyšetrenie, stupeň opitosti určí lekár podľa medicínskych klinických príznakov v zdravotníckom zariadení.

15. Podľa vlády je jazda pod vplyvom alkoholu jednou z častých príčin dopravných nehôd. Užitie alkoholu ovplyvňuje reakčnú schopnosť, koordináciu, vnímanie a sústredenosť, čo výrazne znižuje schopnosť vodiča viesť vozidlo bezpečne. Kontrola požitia alkoholických látok u vodiča motorového vozidla pri cestnej kontrole prispieva k znižovaniu latencie možných porušení pravidiel cestnej premávky. Ide o adresné opatrenie, ktoré pozitívne ovplyvňuje bezpečnosť na cestách. Vykonávanie kontrol požitia alkoholu u vodičov motorových vozidiel pri cestnej kontrole prispieva k ochrane života a zdravia účastníkov cestnej premávky. Na území Slovenskej republiky je zakázané viesť motorové vozidlo pod vplyvom alkoholu, keďže schopnosť viesť motorové vozidlo sa výrazne znižuje už pri relatívne nízkej koncentrácii alkoholu v ľudskom organizme. Posúdenie, či sa vodič, ktorý požil alkohol, dopustil priestupku alebo trestného činu, závisí od množstva alkoholu v jeho organizme. Ak sa u vodiča zistí hodnota koncentrácie alkoholu v organizme menej ako jedno promile, dopustí sa „len“ priestupku proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky v zmysle § 22 zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“), za čo mu hrozí peňažná pokuta a zákaz činnosti viesť motorové vozidlo po zákonom stanovenú dobu. Ak sa však u vodiča zistí hodnota koncentrácie alkoholu v jeho organizme viac ako jedno promile, dopustí sa prečinu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky v zmysle § 289 Trestného zákona, za čo mu hrozí uloženie trestu odňatia slobody alebo, a to spravidla, iného druhu trestu podľa Trestného zákona.

16. Podľa napadnutej právnej úpravy sa má rovnako ako v ods. 1 § 289 Trestného zákona potrestať ten, kto sa pri výkone zamestnania alebo inej činnosti uvedenej v odseku 1 odmietne podrobiť vyšetreniu na zistenie návykovej látky, ktoré sa vykonáva dychovou skúškou alebo orientačným testovacím prístrojom, alebo sa odmietne podrobiť lekárskemu vyšetreniu odberom a vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu, či nie je ovplyvnený návykovou látkou, hoci by to pri vyšetrení nebolo spojené s nebezpečenstvom pre jeho zdravie. Uvedené ustanovenie Trestného zákona predstavuje samostatnú základnú skutkovú podstatu trestného činu. Na jeho základe môžu orgány činné v trestnom konaní trestne stíhať osobu z prečinu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky, aj keď sa nezistilo presné množstvo alkoholu alebo inej návykovej látky v organizme páchateľa v čase jeho konania. Uvedený trestný čin je dokonaný odmietnutím podrobiť sa vyšetreniu na zistenie vplyvu návykovej látky osobou, ktorá vykonáva činnosť (vedenie motorového vozidla), pri ktorej by mohlo dôjsť k potenciálnemu ohrozeniu života, zdravia a majetku osôb. Ide o omisívny trestný čin, ktorého sa páchateľ dopustí odmietnutím podrobiť sa kontrole, na čo je podľa zákona povinný. Podľa vlády pri tomto trestnom čine právo na bezpečnosť iných účastníkov cestnej premávky, ktorých život a zdravie by mohli byť ohrozené, prevláda nad individuálnym právom vodiča

motorového vozidla na osobnú integritu. Skutočnosť, že páchateľ, ktorý sa odmietol podrobiť vyšetreniu na zistenie návykovej látky, viedol motorové vozidlo neovplyvnený návykovou látkou, je právne irelevantná.

17. Vláda sa nestotožnila s názorom navrhovateľa, podľa ktorého pri uvedenom trestnom čine dochádza k nerešpektovaniu zásady prezumpcie neviny. Zdôrazňuje, že vodič nie je považovaný za vinného automaticky, ale až na základe odmietnutia podrobiť sa vyšetreniu na zistenie návykovej látky. Odsúdenie vodiča za to, že sa odmietol podrobiť tomuto vyšetreniu, žiadnym spôsobom neprezumuje, že motorové vozidlo viedol pod vplyvom návykovej látky. V prípade vyslovenia neústavnosti napadnutého zákonného ustanovenia by sa všetci vodiči mohli beztrestne pohybovať pod vplyvom návykových látok a ohrozovať ostatných účastníkov cestnej premávky bez toho, aby ich konanie bolo považované za protizákonné a sankcionovateľné.

18. K tvrdeniu navrhovateľa, že napadnutá právna úprava odvodzuje vznik trestnoprávneho postihu od výkonu práva odmietnuť poskytovanie dôkazného materiálu o vlastnej vine, vláda oponuje, že zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu (*nemo tenetur se ipsum accusare*) chráni obvineného pred bezprávnym donucovaním zo strany štátnych orgánov, čo prispieva k spravodlivému procesu. Právo neobviňovať sám seba je úzko spojené s ústavným princípom prezumpcie neviny, na rozdiel od ktorého však nemá povahu absolútneho práva, a preto sú obmedzenia jeho výkonu prípustné. Podľa vôle obvineného sa posudzuje prípustnosť a oprávnenosť zásahu. Podľa vlády „*Na jednej strane je vynucovanie aktívneho konania v rozpore so zásadou zákazu inkriminácie vlastnej osoby, na druhej strane vyžadovanie pasívneho konania obvineného vo forme strpenia určitých úkonov nepresahuje jej hranice.*“. Vychádzajúc z relevantnej judikatúry, právo neobviňovať seba samého nezahŕňa predkladanie a získavanie skutočných hmotných dôkazov pochádzajúcich z tela obvineného orgánmi činnými v trestnom konaní. Dôkazy existujúce bez ohľadu na vôľu obvineného možno získať aj za použitia donucovacích prostriedkov.

19. Vláda vo svojom stanovisku odkazuje na rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky [(ďalej aj „najvyšší súd“); R 92/2015], podľa ktorého uplatňovanie zásady „*nikto nie je povinný obviniť seba samého*“ vyplývajúcej z čl. 37 ods. 1 a čl. 40 ods. 4 Listiny základných práv a slobôd a výslovne zakotvenej v čl. 14 ods. 3 písm. g) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach má chrániť obvineného pred bezprávnym donucovaním zo strany štátnych orgánov, a tým prispievať k zaisteniu spravodlivého procesu. Týka sa preto v prvom rade rešpektovania vôle obvineného mlčať, ako aj neprispieť k svojmu obvineniu a usvedčeniu iným aktívnym konaním. Obvineného však možno podrobiť strpeniu dôkazných úkonov, ktoré predpokladajú len jeho pasívnu účasť, a to aj s použitím určitého primeraného stupňa nátlaku, a požadovať od neho, aby strpel napr. odňatie veci, odobratie vzorky dychu, moču, krvi, pachu, vlasov alebo tkanív pre účely testu DNA, a to i za pomoci donútenia, napriek skutočnosti, že ho tieto dôkazy usvedčujú.

20. Vláda poukazuje i na nález Ústavného súdu Českej republiky vo veci sp. zn. III. ÚS 1285/15 zo 14. júla 2015. Zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu sa týka najmä aktívnej činnosti, za ktorú sa nepovažuje vykonanie normálnych fyziologických funkcií, ako napr. odber dychu, moču alebo krvi. Dychová skúška je podľa Ústavného súdu Českej republiky neinvazívna, bezpečná a bezbolestná metóda s minimálnym zásahom do telesnej integrity sťažovateľa. Z uvedeného podľa vlády vyplýva, že táto zásada sa neuplatňuje v prípadoch získavania dôkazov, ktoré existujú nezávisle od vôle osoby, a k ich získaniu sa nevyžaduje žiadna aktívna činnosť osoby (vodiča), napr. odber otlačkov prstov či vzorka krvi.

21. Z konštantnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, jeho rozhodnutí zo 17. decembra 1996 vo veci Saunders proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 19187/91, a zo 4. decembra 1978 vo veci X. proti Holandsku, sťažnosť č. 823/78, je nesporné, že sa zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* nevzťahuje na dôkazný materiál, ktorý možno získať v trestnom konaní od obvineného donútením, ale ktorý existuje nezávisle od vôle podozrivého.

22. Vzhľadom na už uvedené skutočnosti je vláda toho názoru, že od obvineného možno požadovať strpenie odobratia vzorky biologického materiálu (dych, krv) z tela vodiča, a to aj za pomoci donútenia, napriek tomu, že ho tieto dôkazy usvedčujú, keďže bez tejto vzorky nie je možné zistiť koncentráciu alkoholu v jeho organizme. Vydýchnutie do prístroja na zisťovanie prítomnosti alkoholu v organizme nie je porušením zásady zákazu sebaobviňovania.

23. V prípade uplatnenia napadnutej právnej úpravy podľa vlády nedochádza k sebaobviňovaniu, keďže dotknutá osoba (vodič) sa dobrovoľne rozhodne nepodrobiť sa skúške na alkohol alebo inú návykovú látku. Dotknutá osoba má možnosť podrobiť sa dychovej skúške alebo vyšetreniu krvi, a nedopustiť sa tak spáchania predmetného trestného činu.

24. Vláda napokon zdôrazňuje, že účelom zavedenia skutkovej podstaty trestného činu podľa napadnutej legislatívnej úpravy je predovšetkým ochrana života, zdravia a majetku ľudí, ako aj ochrana spoločnosti pred vodičmi pod vplyvom návykovej látky, ktorí sú častým dôvodom tragicky sa končiacich dopravných nehôd. Prijatím napadnutej právnej úpravy sa štatistiky dopravných nehôd pod vplyvom návykovej látky zlepšili, čím došlo aj k väčšej bezpečnosti cestnej premávky.

25. Vychádzajúc z už uvedenej argumentácie, vláda považuje napadnuté zákonné ustanovenia za súladné s označenými článkami ústavy a dohovoru, návrh krajského súdu za nedôvodný, a preto navrhuje, aby mu ústavný súd nevyhovel.

II.3. Stanovisko Najvyššieho súdu Slovenskej republiky:

26. Najvyšší súd vo svojom stanovisku z 13. marca 2024, ktoré si ústavný súd vyžiadal v súlade s § 86 ods. 2 zákona o ústavnom súde, poukázal na to, že uplatňovanie zásady „*nikto nie je povinný obviniť seba samého*“ zaručenej čl. 47 ods. 1 a čl. 50 ods. 4 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru má chrániť každého pred bezprávnym donucovaním zo strany štátnych orgánov, a tým prispievať k zaisteniu spravodlivého procesu. Táto zásada sa v prvom rade týka rešpektovania vôle mlčať, ako aj neprispieť k svojmu obvineniu a usvedčeniu aktívnym konaním. Každého však možno podrobiť strpeniu dôkazných úkonov, ktoré predpokladajú len jeho pasívnu účasť, a to aj s použitím určitého stupňa nátlaku, ktorý však nesmie byť zneužitý jeho neprimeranosťou. Od každého tak možno požadovať, aby strpel napr. odňatie veci, odobratie vzorky dychu, moču, krvi, pachu, vlasov alebo tkanív pre účely testu DNA, a to i za pomoci donútenia, napriek skutočnosti, že ho tieto dôkazy usvedčujú (rozhodnutie najvyššieho súdu zverejnené v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky pod č. R 92/2015-1). Z pohľadu judikatúry ESĽP ide o tzv. Saundersovu výnimku (rozsudky ESĽP zo 17. 12. 1996, Saunders proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 19187/91, § 69, a z 15. 6. 1999, Tirado Ortiz a Lozano Martin proti Španielsku, sťažnosť č. 43486/98).

27. Podľa najvyššieho súdu v rozpore so zásadou zákazu sebaobviňovania nie je povinnosť každého strpieť také dôkazné úkony, ktoré smerujú k získaniu dôkazov exitujúcich nezávisle od jeho vôle a ktoré si nevyžadujú aktívne konanie zo strany dotknutej osoby. Ide napríklad o povinnosť každého strpieť odňatie veci a počítačových údajov (§ 90 ods. 2, § 91 ods. 6 Trestného poriadku), obhliadku nehnuteľnosti (§ 96b ods. 2 Trestného poriadku), domovú prehliadku, prehliadku iných priestorov, prehliadku pozemku, osobnú prehliadku, prehliadku tela a iné podobné úkony alebo vstup do obydlia (§ 106 ods. 1, § 155 ods. 1 až 3 Trestného poriadku). Splnenie povinnosti strpieť takéto úkony možno vynútiť nielen hrozbou, resp. uložením poriadkovej pokuty podľa § 70 ods. 1 Trestného poriadku (ktorá môže mať za určitých podmienok aj charakter trestného obvinenia podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru), alebo hrozbou trestného stíhania, ale aj prekonaním odporu dotknutej osoby a realizáciou týchto úkonov proti jej vôli (napr. § 96b ods. 3, § 106 ods. 2 a § 155 ods. 3 Trestného poriadku).

28. Pre posúdenie, či zákonodarcom zvolený spôsob donútenia je v konkrétnom prípade nevyhnutný a primeraný, je podľa najvyššieho súdu rozhodujúce to, „*čo je v hre*“. Z dôvodovej správy k napadnutej zákonnej úprave vyplýva, že zavedenie novej základnej skutkovej

podstaty podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona bolo vzhľadom na aktuálny vývoj počtu dopravných nehôd so smrteľným následkom motivované snahou zákonodarcu prehĺbiť ochranu života, zdravia a majetku občanov najmä pred vodičmi, ktorí vedú motorové vozidlo v podnapitom stave alebo pod vplyvom drog a sú najčastejšou príčinou dopravných nehôd s fatálnymi následkami. Povinnosť štátu chrániť život vyplývajúca z čl. 2 dohovoru zahŕňa aj vytvorenie právneho rámca na zabezpečenie plného uplatňovania práva na život vrátane prijatia právnych predpisov na ochranu pred všetkými rozumne predvídateľnými hrozbami pochádzajúcimi od verejných alebo súkromných subjektov, ako aj organizácií alebo štátnych orgánov a štruktúr s právomocou chrániť právo na život.

29. V uvedenom kontexte preto nemožno podľa vlády za nie nevyhnutné či neprimerané považovať použitie prostriedkov trestného práva na vynútenie povinnosti každého podrobiť sa pri výkone zamestnania alebo inej činnosti, pri ktorých by mohol ohroziť život alebo zdravie ľudí alebo spôsobiť značnú škodu na majetku, vyšetreniu na zistenie návykovej látky, a to najmä v záujme predchádzania dopravným nehodám a zaistenia bezpečnosti iných.

30. Napadnuté legislatívne ustanovenie nijako skutkovo neprezumuje vykonávanie tam uvedených činností v stave vylučujúcom spôsobilosť, ale ako preventívne opatrenie sankcionuje nesplnenie povinnosti podrobiť sa úkonom smerujúcim k zisteniu miery ovplyvnenia návykovou látkou pri výkone takýchto činností.

31. Napadnutá právna úprava preto podľa najvyššieho súdu nie je v nesúlade s označenými ustanoveniami ústavy a dohovoru.

II.4. Stanovisko generálneho prokurátora Slovenskej republiky:

32. Generálny prokurátor Slovenskej republiky (ďalej len „generálny prokurátor“) vo svojom stanovisku z 3. mája 2024 rovnako vyžiadanom podľa § 86 ods. 2 zákona o ústavnom súde poukázal na pôvod a pojmové/obsahové vymedzenie zásad prezumpcie neviny a zákazu sebaobviňovania z pohľadu právnej vedy a judikatúry súdov. Uvádza tiež medzinárodné [dohovor, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Charta základných práv Európskej únie, Štatút Medzinárodného trestného súdu, smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní] a vnútroštátne (ústava, Trestný poriadok) pramene práva zakotvujúce uvedené zásady. Aj keď dohovor uvedené zásady výslovne nezakotvuje, právo neprispievať k vlastnému obvineniu a právo odoprieť výpoveď predstavujú v zmysle judikatúry ESĽP neopomenuteľnú súčasť práva na spravodlivé súdne konania v zmysle čl. 6 dohovoru.

33. Generálny prokurátor konštatuje, že zo zásady prezumpcie neviny v kombinácii s právom na obhajobu vyplývajú nasledujúce základné pravidlá: (i) nedokázaná vina má rovnaký význam ako dokázaná nevina, (ii) *in dubio pro reo* (v pochybnostiach v prospech obvineného), (iii) obvinený nie je povinný dokazovať svoju nevinu (dôkazné bremeno znáša prokurátor) a (iv) *nemo tenetur se ipsum accusare* (zákaz sebaobviňovania). Zásada prezumpcie neviny je teda úzko prepojená so zásadou zákazu sebaobviňovania.

34. Uplatňovanie zásady zákazu sebaobviňovania generálny prokurátor objasňuje na pozadí viacerých rozhodnutí ústavného súdu, najvyššieho súdu, Ústavného súdu Českej republiky a predovšetkým ESĽP, z ktorých okrem iného vyplýva, že právo neprispievať k vlastnému obvineniu predpokladá, že štátne orgány sa snažia vinu preukázať bez toho, aby využívali dôkazy získané donútením alebo pod nátlakom proti vôli obvineného. Z rozhodnutí ESĽP vyplývajú mantinely toho, čo je aktívnym konaním k obvineniu seba samého a, naopak, čo je potrebné považovať len pasívne strpenie úkonov orgánov činných v trestnom konaní. Európsky súd pre ľudské práva tiež zdôrazňuje, že právo neobviňovať seba samého nie je absolútne. Nie každé priame donútenie predstavuje zásah do samotnej podstaty tohto práva. V tejto súvislosti je podľa ESĽP potrebné skúmať povahu a mieru donútenia, existenciu príslušných záruk

v danom konaní a najmä spôsob využitia získaného materiálu.

35. Generálny prokurátor ďalej konštatuje, že trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky patrí z hľadiska pomenovania a *modusu operandi* medzi trestné činy všeobecne nebezpečné upravené v 6. hlave osobitnej časti Trestného zákona. Ide o ohrozovací trestný čin, ktorý je dokonaný vykonaním zamestnania alebo činnosti majúcich z hľadiska ich druhu a spôsobu vykonania všeobecne nebezpečnú povahu. Nebezpečenstvo škody na zdraví alebo živote ľudí alebo majetku hroziace z vykonávania zamestnania alebo činnosti nemusí byť konkrétne a bezprostredné. Stačí aj potenciálna možnosť vzniku poruchy vyplývajúca z takého zamestnania alebo činnosti. Objektom trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 Trestného zákona je záujem na ochrane života, zdravia ľudí alebo majetku pred ich ohrozením výkonom zamestnania alebo inej činnosti v stave vylučujúcom spôsobilosť na výkon týchto činností, ktorý bol spôsobený vplyvom návykovej látky.

36. Podľa štatistických údajov, na ktoré generálny prokurátor odkázal, trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa napadnutých legislatívnych ustanovení je po trestnom čine krádeže podľa § 212 Trestného zákona druhým najčastejším trestným činom, pre ktorý je vedené trestné stíhanie.

37. Generálny prokurátor vo svojom stanovisku poukázal aj na zahraničnú právnu úpravu, podľa ktorej rovnako ako v prípade napadnutej právnej úpravy dobrovoľné nesplnenie povinnosti podrobiť sa dychovej skúške alebo odbornému vyšetreniu krvi napĺňa znaky protiprávneho konania, či už trestného činu, alebo priestupku.

38. Napadnuté zákonné ustanovenia sú odpoveďou na spoločenskú objednávku vytvorenia dostatočnej generálnej a individuálnej prevencie pred predmetnou trestnou činnosťou a efektívneho postihu pri vedení motorových vozidiel pod vplyvom alkoholu a omamných látok. Dlhodobým cieľom trestnej politiky štátu je potlačiť takéto konanie jednak z hľadiska generálnej prevencie, ako aj zabezpečiť účinné odhaľovanie, vyšetrovanie a trestanie tejto trestnej činnosti s cieľom efektívneho postihu jej páchateľov a uloženia primeraného a spravodlivého trestu a tiež zabezpečenia takého stavu, keď by páchatelia po spáchaní predmetného trestného činu boli vedení k tomu, aby sa tejto trestnej činnosti nedopúšťali opätovne. Prijatie skutkovej podstaty predmetného trestného činu zo strany zákonodarcu v rámci trestnej politiky štátu je podľa generálneho prokurátora efektívnym nástrojom na ochranu života a zdravia ľudí a ochranu majetku pred osobami, ktoré pod vplyvom alkoholu či iných návykových látok pri výkone zamestnania alebo inej činnosti tieto chránené záujmy ohrozujú.

39. Skutočnosť, že trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky dlhodobo predstavuje jeden z najčastejšie páchaných trestných činov, vyústila do legitímnej požiadavky zákonodarcu vytvoriť legislatívne nástroje pre vytvorenie zvýšenej generálnej prevencie pred touto trestnou činnosťou, a to aj formou postihu za konanie podľa namietanej legislatívnej úpravy. Krajským súdom napadnutá právna úprava bola výsledkom dovtedajšieho trendu, kde predmetná trestná činnosť neklesala, ale, naopak, mala vzrastajúcu tendenciu. Zavedenie skutkovej podstaty podľa napadnutých legislatívnych ustanovení predstavovalo nástroj, ktorý by mal mať dostatočný preventívny a odstrašujúci účinok, aby odradil páchateľov tohto druhu trestnej činnosti od jazdy pod vplyvom alkoholu a omamných látok. Podľa generálneho prokurátora zákonodarcom zvolený legislatívny nástroj zasahuje do osobnej sféry jednotlivca minimálne. V prípade jeho nezavedenia by podľa neho bolo nutné objasniť vplyv návykovej látky len prostredníctvom trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 ods. 1 Trestného zákona, čo by bolo nevyhnutne spojené so zasiahnutím do telesnej integrity obvinenej (podozrivej) osoby. Zákonodarca preferoval zavedenie napadnutej legislatívnej úpravy ako cestu, ktorou nie je potrebné vynucovanie zásahu do telesnej integrity obvineného (podozrivého). Napadnutými zákonnými ustanoveniami forma trestného postihu sa javí ako proporcionálna zamýšľanému účelu, ktorým je ochrana spoločnosti pred ohrozovaním jednotlivcov, ich života, zdravia a majetku jazdou motorovým vozidlom pod vplyvom alkoholu

či iných návykových látok.

40. V závere svojho stanoviska generálny prokurátor zdôrazňuje, že zákaz sebaobviňovania nie je absolútny. Súdna judikatúra vyjadrujúca sa k nemu je hľadaním rovnováhy medzi verejným záujmom na kontrole dodržiavania právnych predpisov, odhaľovaní a trestaní protiprávnej činnosti a záujmom na zachovaní spravodlivého procesu. Právo neobviňovať a neusvedčovať sám seba nemôže znamenať popretie či dokonca marenie účelu trestného konania spočívajúceho v náležitom objasnení trestných činov a spravodlivom potrestaní ich páchateľov.

41. Na rozdiel od právnej úpravy získania dôkazu o ovplyvnení osoby návykovou látkou podľa § 289 ods. 1 Trestného zákona, ktorá je založená na dobrovoľnosti podozrivého alebo obvineného, keď zákonodarca nepripúšťa, aby bol dôkaz proti podozrivému získaný porušením zásady *nemo tenetur se ipsum prodere*, v prípade trestného činu podľa napadnutej legislatívnej úpravy dal zákonodarca v jej intenciách prednosť priamej trestnej zodpovednosti za odmietnutie poskytnutia dôkazu namiesto jeho vynucovania od obvineného (podozrivého).

42. Pri trestnom čine podľa napadnutého zákonného ustanovenia nedochádza k aplikácii zásady *nemo tenetur se ipsum prodere* v jadre jej samotnej podstaty. Ide pri ňom len o nesplnenie zákonnej povinnosti, a nie o trestnú zodpovednosť za skutočné vykonávanie zamestnania alebo inej činnosti pod vplyvom návykovej látky.

43. Vzhľadom na uvedené argumenty generálny prokurátor navrhuje, aby ústavný súd návrhu krajského súdu nevyhovel.

II.5. Ústne pojednávanie:

44. Ústavný súd v súlade s § 58 ods. 3 druhou vetou zákona o ústavnom súde prejednal a rozhodol vec bez nariadenia ústneho pojednávania, pretože žiaden z účastníkov konania nepožiadal najneskôr vo svojom prvom podaní vo veci o nariadenie ústneho pojednávania, a na základe podaní účastníkov konania bol toho názoru, že je zrejmé, že od ústneho pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

III.
Posúdenie dôvodnosti návrhu

45. Podľa napadnutého ustanovenia Trestného zákona rovnako ako v odseku 1 (odňatím slobody až na jeden rok, pozn.) sa potrestá, kto sa pri výkone zamestnania alebo inej činnosti uvedenej v odseku 1 (pri ktorých by mohol ohroziť život alebo zdravie ľudí alebo spôsobiť značnú škodu na majetku, pozn.) odmietne podrobiť vyšetreniu na zistenie návykovej látky, ktoré sa vykonáva dychovou skúškou alebo orientačným testovacím prístrojom, alebo sa odmietne podrobiť lekárskemu vyšetreniu odberom a vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu, či nie je ovplyvnený návykovou látkou, hoci by to pri vyšetrení nebolo spojené s nebezpečenstvom pre jeho zdravie.

46. Napadnuté zákonné ustanovenie upravujúce základnú skutkovú podstatu trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky bolo do Trestného zákona inkorporované zákonom č. 313/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 313/2011 Z. z.“), ktorý nadobudol platnosť 11. októbra 2011 a účinnosť 1. novembra 2011. Štvrtým novelizačným bodom čl. II zákona č. 313/2011 Z. z. bol doplnený Trestný zákon o dve nové a samostatné skutkové podstaty trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 ods. 1 a 2 Trestného zákona. Napadnuté zákonné ustanovenie sa teda uplatňuje už viac ako 12 rokov, pričom za ním vymedzený trestný čin boli podľa generálneho prokurátora odsúdené už stovky páchateľov.

47. Dôvodová správa k § 289 ods. 1 a 2 Trestného zákona, na ktorú v tomto prípade možno poukázať na účel bližšieho objasnenia podstaty daného problému, uvádza: „*S cieľom postihovať prostriedkami trestného práva výkon zamestnania alebo činnosti pod vplyvom návykovej látky, pri ktorých by mohlo dôjsť k ohrozeniu života alebo zdravia ľudí alebo k spôsobeniu značnej škody na majetku, sa navrhuje doplniť skutkovú podstatu trestného činu ohrozenia pod vplyvom*

návykovej látky o dve nové základné skutkové podstaty. Tieto ustanovenia majú za cieľ prehĺbiť ochranu života, zdravia a majetku občanov najmä pred vodičmi motorových vozidiel, ktorí vedú vozidlo v podnapitom stave alebo pod vplyvom drog. Z povahy vozidiel, ktoré svojou váhou a motorickou silou spôsobujú závažné deštrukčné účinky, vyplýva, že následky dopravných nehôd sú spravidla závažné. Ide nielen o usmrtenia, ale aj početom niekoľkonásobne prevyšujúce ťažké zranenia. Obdobné účinky môžu nastať aj pri ďalších zamestnaniach alebo činnostiach, na ktoré sa môže uplatniť toto ustanovenie. Patrí k nim napr. práca posunovača, signalistu, práca pri ovládaní veľkých a zložitých strojov (napr. žeriav), riadenie technologických procesov v chemickom priemysle, atómových elektrárňach a iné. Ustanovenie základnej skutkovej podstaty podľa odseku 1 má výrazne preventívnu povahu. Nebezpečenstvo (na rozdiel od skutkovej podstaty všeobecného ohrozenia) nemusí chráneným záujmom hroziť konkrétne a bezprostredne, stačí aj vzdialená, nie priama možnosť poškodenia, ktorá je daná už tým, že páchateľ vykonal istú činnosť. Na rozdiel od platného právneho stavu nemusí však pre naplnenie znakov trestného činu ísť o recidívu ani o spôsobenie ublíženia na zdraví, resp. majetkovej škody. Naplnenie znakov trestného činu nevylúči ani skutočnosť, že páchateľ by v konkrétnom prípade viedol vozidlo (resp. vykonával inú činnosť) inak bezchybne. Obdobné ustanovenie obsahoval náš Trestný zákon do 1. júla 1990 (§ 201) a taktiež ho v súčasnosti obsahuje aj český Trestní zákoník (§ 274). Pri požití alkoholických nápojov bola judikatúra ustálená na hodnote 0,4762 mg/l alkoholu v krvi (1 promile), ktorá spravidla spôsobuje stav vylučujúci spôsobilosť. Keďže ide o novo navrhnutú skutkovú podstatu prečinu, pri ktorom sa podľa § 10 ods. 2 Trestného zákona aplikuje materiálny korektív, je ustálená súdna prax k § 201 starého Trestného zákona aplikovateľná aj v tomto prípade. Delikty, pri ktorých by bola zistená hodnota nižšia, by sa naďalej posudzovali ako priestupok. Hodnota 0,4762 mg/l alkoholu v krvi je hodnota, pri ktorej podľa lekárskej vedy žiaden – teda ani nadpriemerne disponovaný vodič motorového vozidla nie je schopný bezpečne viesť vozidlo. Pri ostatných návykových látkach bolo a naďalej bude nevyhnutné spôsobilosť dokazovať odborným vyjadrením lekára, prípadne posudkom znalca. Ustanovenie základnej skutkovej podstaty podľa odseku 2 predpokladá pod hrozbou rovnakej sadzby ako pri základnej skutkovej podstate podľa odseku 1 postih odmietnutia dychovej skúšky alebo lekárskeho vyšetrenia, ktoré vedú k zisteniu návykovej látky, ak ide o výkon zamestnania alebo inej činnosti uvedenej v odseku 1, ak nie je ich vykonanie spojené s nebezpečenstvom pre zdravie osoby. Zo subjektívnej stránky sa vyžaduje úmysel, ktorý zahrnuje vedomie páchateľa, že po požití alebo aplikovaní návykovej látky vykonáva zamestnanie alebo činnosť, pri ktorých by mohol ohroziť život, zdravie ľudí alebo spôsobiť značnú škodu na majetku.“

48. Trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 Trestného zákona (kde spadá aj skutková podstata trestného činu podľa napadnutej právnej úpravy) patrí z hľadiska pomenovania a *modusu operandi* medzi trestné činy všeobecne nebezpečné (6. hlava osobitnej časti Trestného zákona). Ide o ohrozovací trestný čin, ktorý sa považuje za dokonaný samotným vykonaním zamestnania alebo inej činnosti, ktoré majú z hľadiska ich druhu a spôsobu vykonania všeobecne nebezpečnú povahu – nebezpečenstvo pre život alebo zdravie ľudí, alebo pre cudzí majetok, pod vplyvom návykovej látky. Nebezpečenstvo hroziace z vykonania zamestnania alebo inej činnosti chráneným záujmom nemusí byť konkrétne a bezprostredné, stačí potenciálna možnosť ohrozenia života alebo zdravia ľudí alebo značnej škody na majetku vyplývajúca z vykonania zamestnania alebo inej činnosti pod vplyvom návykovej látky.

49. Napadnutá zákonná úprava kvalifikuje za napĺňajúce znaky objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky už samotné vykonanie zamestnania alebo inej činnosti (hoc by aj boli vykonávané bezchybne) a odmietnutie podrobiť sa vyšetreniu na zistenie prítomnosti návykovej látky dychovou skúškou alebo orientačným testovacím prístrojom alebo lekárskemu vyšetreniu odberom a vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu, hoci by to nebolo spojené s nebezpečenstvom pre zdravie podozrivej osoby, resp. páchateľa. V zmysle objektívnej stránky trestného činu podľa napadnutého legislatívneho ustanovenia pre vznik trestnej zodpovednosti postačuje, ak páchateľ vykoná predmetné zamestnanie alebo inú činnosť a odmietne poskytnúť vzorku vydychovaného vzduchu alebo vzorku krvi alebo iného biologického materiálu. V dôsledku toho vzniká *ratione materiae* podozrenie, že zamestnanie alebo inú činnosť táto osoba vykonáva pod vplyvnom návykovej látky, eventuálne aj v stave vylučujúcom spôsobilosť, také podozrenie však už nie je pojmovým znakom prečinu podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona.

III.1. K namietanému nesúladu napadnutej právnej úpravy s čl. 47 ods. 1 ústavy:

50. Krajský súd namieta nesúlad skutkovej podstaty prečinu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa napadnutého ustanovenia Trestného zákona so zásadami zákazu donucovania k sebaobviňovaniu (*nemo tenetur se ipsum accusare*) a prezumpcie neviny podľa označených článkov ústavy a dohovoru.

51. Podľa krajského súdu zákaz donucovania k sebaobviňovaniu predstavuje právo podozrivého alebo obvineného, aby nebol žiadnym spôsobom nútený k priznaniu sa alebo k poskytovaniu dôkazu, ktorý by ho mohol usvedčiť alebo akokoľvek spojiť s trestným činom. Keďže napadnutá úprava s odmietnutím poskytnutia dôkazu o vine podozrivým (vzorky vydychovaného vzduchu alebo biologickej vzorky) automaticky spája vznik trestnej zodpovednosti, vyvstáva otázka, či táto úprava neodvodzuje vznik trestnoprávneho postihu od výkonu práva odmietnuť poskytnutie dôkazu o vlastnej vine. S odmietnutím podrobiť sa vyšetreniu na zistenie prítomnosti návykovej látky v organizme napadnuté zákonné ustanovenie podľa krajského súdu prezumuje nielen to, že páchateľ vykonal zamestnanie alebo inú činnosť po požití návykovej látky, ale aj to, že jej koncentrácia v jeho organizme dosahuje úroveň vylučujúcu jeho spôsobilosť vykonávať zamestnanie alebo inú činnosť bezchybne. Prezumovanie týchto skutkových okolností sa krajskému súdu javí ako porušenie zásady prezumpcie neviny.

52. Keďže zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu (*nemo tenetur se ipsum accusare*, lat.), vyplývajúca z čl. 47 ods. 1 ústavy a predstavujúca podľa judikatúry ESĽP imanentnú súčasť práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 dohovoru vyplýva zo zásady prezumpcie neviny podľa čl. 50 ods. 2 ústavy a čl. 6 ods. 2 dohovoru, zlučiteľnosť napadnutej legislatívnej úpravy s uvedenými zásadami ústavný súd preskúmal spoločne.

53. Ústavou zaručené základné právo nebyť donútený k sebaobvineniu, t. j. predložiť dôkaz proti sebe pod donútením, je odvodzované z čl. 47 ods. 1 ústavy, ktorý zakotvuje právo každého odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkej osobe.

54. Toto základné právo umožňujúce obvinenému neusvedčovať svojou výpoveďou sám seba bolo do slovenského ústavného poriadku podobne ako do ústavných poriadkov mnohých iných demokratických štátov zavedené po vzore piateho dodatku americkej ústavy z roku 1791. Je považované za súčasť tzv. *Bill of Rights* (Listiny práv, preklad). Doslovný text tohto ustanovenia („*no person shall... be compelled in any criminal case to be a witness against himself*“ – „*nikto nesmie byť v trestnej veci donucovaný k tomu, aby vystupoval ako svedok proti sebe*“, preklad) bol pôvodne interpretovaný v úzkom slova zmysle tak, že zákaz donucovania sa vzťahuje iba na výsluch obvineného (podozrivého) alebo inú slovnú komunikáciu s obvineným. Ďalším vývojom judikatúry v Spojených štátoch amerických a európskych krajinách došlo k rozšíreniu interpretácie tohto ustanovenia tak, že obvinený nesmie byť donucovaný nielen k výpovedi, ale ani k inému aktívnemu konaniu, ktorým by prispieval k obstarávaniu dôkazu proti sebe. V právnej náuke je toto pravidlo vyjadrené latinskou formuláciou „*nemo tenetur se ipsum accusare*“ („*nikto nie je povinný sám seba obviňovať*“).

55. Za aktívne konanie sa v zahraničnej judikatúre (porovnaj: stanovisko pléna Ústavného súdu Českej republiky z 30. novembra 2010 vo veci sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10) považuje napr. napísanie rukopisného textu (skúška písma) k písmoznaleckej identifikácii, chôdza a iné motorické skúšky sledujúce koordináciu pohybu pri tzv. ambulantnom vyšetrení príznakov opitosti či plnenie úloh súvisiacich s vyšetrovacím pokusom. K uskutočneniu uvedených úkonov môže byť obvinený vyzvaný, prípadne tiež predvolaný či predvedený, nesmie k nim však byť akokoľvek donucovaný, nevynímajúc uložením poriadkovej pokuty.

56. Podľa judikatúry ESĽP právo nevypovedať a právo neprispievať k obvineniu seba samého patria k všeobecne uznávaným medzinárodným zásadám, ktoré napriek tomu, že nie sú v čl. 6

dohovoru výslovne zmienené, predstavujú samotnú podstatu pojmu spravodlivý proces v zmysle čl. 6 dohovoru. Právo neprispievať k vlastnému obvineniu predpokladá, že štátne orgány sa snažia preukázať vinu obžalovaného bez toho, aby použili dôkazne materiály získané donútením alebo pod nátlakom proti vôli obvineného. V tomto ohľade je základné právo neobviňovať seba samého úzko späté s prezumpciou neviny (čl. 6 ods. 2 dohovoru). Uplatňovanie zásady „*nemo tenetur se ipsum accusare*“ má chrániť obvineného pred bezprávnym donucovaním zo strany štátnych orgánov, a tým prispievať k zabráneniu vzniku justičných omylov a k zabezpečeniu spravodlivého procesu (pozri napr. rozsudky ESĽP zo 17. 12. 1996 vo veci Saunders proti Veľkej Británii, sťažnosť č. 19187/91, z 21. 12. 2000 vo veci Heaney a McGuinness proti Írsku, sťažnosť č. 34720/97, a z 3. 5. 2001 vo veci J. B. proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 31827/96). Európsky súd pre ľudské práva na druhej strane pripúšťa, že právo mlčať a právo neobviňovať sám seba nie sú absolútnymi právami a teda ich výkon možno obmedziť určitým stupňom nátlaku, ktorý však nesmie byť zneužívajúci.

57. V spojitosti s právom nebyť nútený obviňovať sám seba ESĽP zmieňuje dve ďalšie jednotlivé práva, ktoré v širšom zmysle tvoria jeho podstatu, a to právo nebyť nútený k priznaniu sa (právo mlčať) a právo nebyť nútený prispieť k vlastnému obvineniu iným spôsobom ako výpoveďou (objektívnymi alebo vecnými dôkazmi). Súčasne dodáva, že právo neobviňovať sám seba je primárne spojené s rešpektovaním vôle obvinenej osoby nevypovedať. V súlade s bežnou praxou v právnych poriadkoch zmluvných strán dohovoru a taktiež v iných demokratických krajinách sa právo nevypovedať v trestnom konaní nevzťahuje na použitie tých dôkazov, ktoré síce sú získane od obvineného pomocou donútenia, avšak existujú nezávisle na jeho vôli, čo je okrem iného prípad dokumentov získaných na základe domovej prehliadky, dychových skúšok, vzoriek krvi, moči, vlasov alebo nahrávky hlasu a ľudského tkaniva pre účely testu DNA (napr. rozsudky ESĽP zo 17. 12. 1996 vo veci Saunders proti Veľkej Británii, sťažnosť č. 19187/91, a z 25. 9. 2001 vo veci P. G. a J. H. proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 44787/98). Inými slovami, od obvineného je možné požadovať, aby strpel odňatie napríklad písomnosti a aby strpel odobratie uvedených biologických vzoriek, prípadne aj za pomoci donútenia, a to napriek skutočnosti, že ho tieto dôkazy usvedčujú. Za neprípustné sa považuje iba požadovanie aktívneho prispetia obvineného pri obstarávaní týchto dôkazov, čo bolo odvodené hlavne vo vzťahu k vydaniu písomností (rozsudky ESĽP z 25. februára 1993 vo veci Funke proti Francúzsku, sťažnosť č. 10828/84, a z 3. mája 2001 vo veci J. B. proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 31827/96).

58. Rôzny režim získavania dôkazov z hľadiska práva neusvedčovať sám seba sa opiera o odlišný charakter výpovede a uvedených dôkazov, ktoré existujú objektívne, nezávisle na vôli obvineného. Pri ich získavaní je síce postupované proti vôli obvineného, nevyžaduje sa však od neho jeho aktívna súčinnosť, ale iba strpenie donucovacích úkonov. Naproti tomu výpoveď, slovo, neexistuje objektívne, nezávisle na vôli obvineného, a je ho možné získať len proti vôli obvineného, ak je táto vôľa zlomená fyzickým alebo psychickým donútením, t. j. len keď sa poníži dôstojnosť človeka ako slobodnej bytosti (porovnaj: stanovisko pléna Ústavného súdu Českej republiky z 30. novembra 2010 vo veci sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10).

59. Európsky súd pre ľudské práva však neopomína zdôrazniť, že povinnosť podrobiť sa úkonom vedúcim k zabezpečeniu už uvedených objektívne existujúcich dôkazov, ku ktorým splneniu môže byť osoba v súlade s čl. 6 dohovoru aj donútená, predstavuje zásah do práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života (resp. zásah do telesnej integrity osoby), obydlia a korešpondencie podľa čl. 8 dohovoru, ktorý je prípustný len za podmienok podľa čl. 8 ods. 2 dohovoru, teda v tých prípadoch, keď k nemu dochádza na základe zákona a v miere nevyhnutnej v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu zeme, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.

60. V súvislosti s možnosťou získania vecného dôkazu aj za pomoci fyzického donútenia vzišla pred ESĽP otázka stanovenia hraníc štátneho donútenia. Vo svojej judikatúre ESĽP označil za

neprípustné nielen už zmienené vynucovanie aktívneho prispievania osoby k svojmu obvineniu, ale v prípade, ak obvinený (podozrivý) odmietne súčinnosť pri získavaní dôkazu, hodnotí, či povaha a stupeň donútenia neprekročili dovolený rámec, inými slovami, či stupeň použitého donútenia neprevyšuje intenzitu donútenia obvykle nutnú pre získanie dôkazu tohoto typu. Hrozba a uloženie sankcie za neposkytnutie informácie orgánom činným v trestnom konaní sú podľa ESĽP nezlučiteľné s právom na spravodlivý proces, pokiaľ by v podstate zničili samotnú podstatu práva neobviňovať sám seba. Pri posudzovaní, či použitie donútenia orgánmi činnými v trestnom konaní na účel zaistenia dôkazov porušilo právo neusvedčovať sám seba, ESĽP berie do úvahy štyri kritériá. Sú nimi povaha a intenzita donútenia, existencia relevantných procesných záruk, závažnosť verejného záujmu na vyšetrení a potrestaní daného trestného činu a spôsob a účel použitia takto získaných dôkazov (rozsudok ESĽP z 11. 7. 2006 vo veci Jalloh proti Nemecku, sťažnosť č. 54810/00).

61. Už načrtnutý prístup k právu neprispievať k vlastnému obvineniu pri získavaní objektívnych dôkazov zastáva taktiež zahraničná právna úprava a judikatúra, ktorá pri vynucovaní povinnosti obvineného (podozrivého) strpieť prehliadku tela a iné podobné úkony ako donucovacie prostriedky aprobuje ako poriadkovú pokutu považovanú za miernejší donucovací prostriedok, tak aj priame fyzické donútenie, k jeho použitiu má byť pristúpené až po bezvýslednom uložení poriadkovej pokuty (porovnaj: stanovisko pléna Ústavného súdu Českej republiky z 30. novembra 2010 vo veci sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10).

62. Z uvedeného vyplýva, že zásadu *nemo tenetur se ipsum accusare* nie je možné považovať za bezbrehú. Aj keď jej zásadný význam pre spravodlivosť trestného procesu je nespochybniteľný, jej uplatňovanie by nemalo poskytovať obvinenému (podozrivému) absolútnu ochranu v tom zmysle, že by obvinený (podozrivý) nebol povinný zúčastniť sa vyšetrovacích úkonov vôbec, resp. všetkých.

63. Napadnuté legislatívne ustanovenie neupravuje získanie dôkazu od podozrivého o jeho vine proti jeho vôli pomocou donútenia, ale s odmietnutím poskytnúť vzorku vydychovaného vzduchu alebo vzorku krvi alebo iného biologického materiálu na zistenie prítomnosti návykovej látky, hoci by to nepredstavovalo nebezpečenstvo pre zdravie podozrivého, spája naplnenie objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky. V zmysle napadnutého legislatívneho ustanovenia nielen vykonanie zamestnania alebo inej činnosti (pri ktorých by mohol byť ohrozený život alebo zdravie ľudí, alebo spôsobená značná škoda na majetku), ale aj odmietnutie podrobiť sa vyšetreniu na zistenie prítomnosti návykovej látky v organizme zakladá vznik samotnej trestnej zodpovednosti. Krajský súd vzhliada porušenie zásady prezumpcie neviny a z nej vyplývajúcej zásady zákazu sebaobviňovania, keďže sa mu javí, že z ním tvrdeného dôvodu prezumovania výkonu kritických činností pod vplyvom návykovej látky, a to dokonca v stave vylučujúcom spôsobilosť, samotné odmietnutie podrobiť sa uvedenému vyšetreniu predstavuje odmietnutie poskytnutia dôkazu o vlastnej vine obvineného, resp. podozrivého. Zákonodarca tak v prípade napadnutej legislatívnej úpravy uprednostnil priamu trestnú zodpovednosť za odmietnutie poskytnutia dôkazu v jej intenciách namiesto jeho vynucovania od obvineného, resp. podozrivého. Už v texte odôvodnenia tohto nálezu načrtnuté medzinárodnoprávne a ústavnoprávne východiská je preto potrebné na posudzovanú vec s ohľadom na jej uvedenú osobitosť aplikovať primerane.

64. V zmysle judikatúry ESĽP zásada zákazu sebaobviňovania sa nevzťahuje na použitie tých dôkazov, ktoré aj ak by boli získané od obvineného s pomocou donútenia, existujú však objektívne, nezávisle na jeho vôli, čo je okrem iného prípad dychových skúšok a odberu a vyšetrenia vzoriek krvi alebo iného biologického materiálu (napr. rozsudky ESĽP zo 17. 12. 1996 vo veci Saunders proti Veľkej Británii, sťažnosť č. 19187/91 a z 25. septembra 2001 vo veci P. G. a J. H. proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 44787/98). V súlade s judikatúrou ESĽP je teda prípustné od obvineného, resp. podozrivého požadovať, aby strpel odobratie vzoriek dychu, krvi alebo iného biologického materiálu, a to aj prípadne za pomoci

donútenia a napriek skutočnosti, že ho tieto dôkazy usvedčujú. Za rozporné s uvedenou judikatúrou ESĽP nie je možné považovať ani ustanovenie napadnutej úpravy, ktorá s odmietnutím poskytnutia uvedených vzoriek spája vznik samotnej trestnej zodpovednosti a naplnenie znakov objektívnej stránky trestného činu. Odrazom týchto záverov je v trestnoprocesnej rovine § 155 ods. 2 až 4 Trestného poriadku a vo všeobecnej rovine § 4 ods. 1 a § 5 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb v znení neskorších predpisov (oprávnením príslušných orgánov vyzvať dotknuté osoby na vyšetrenie na zistenie návykovej látky v organizme je dostatočne, aj keď implicitne vyjadrená aj povinnosť týchto osôb podrobiť sa vyšetreniu), resp. vo vzťahu k cestnej premávke je taká povinnosť rovnako upravená, ako je to popísané vo vyjadrení generálneho prokurátora.

65. Výnimka zo zákazu sebaobviňovania, ako vyplýva zo skôr prezentovaných téz, má dva podstatné aspekty. Prvým z nich je, že dotknutý dôkaz (informácia, ktorá určitú skutočnosť, tu ovplyvnenie návykovou látkou, potvrdzuje alebo vyvracia) musí byť nezávislý od vôle obvineného. Použitie dôkazného prostriedku teda nesmie dôkaznú informáciu získavať ako vôľový produkt obvineného, resp. podozrivého (povinnosť svoje páchateľstvo oznámiť, priznať sa k nemu alebo o ňom vypovedať), neprípustné je aj na právnom podklade túto osobu nútiť, aby označila bezprostredný zdroj dôkaznej informácie (osobu svedka, kde sa nachádza dôkazne relevantná vec a podobne). V konflikte so zákazom sebaobviňovania však nie je povinnosť strpieť úkon, ktorého výkonom sa dôkazná informácia získa bez ohľadu na vôľu úkonu podrobenej osoby – v tomto prípade strpieť vyšetrenie na zistenie návykovej látky v organizme.

66. S tým je previazaný druhý aspekt eliminácie zákazu sebaobviňovania, teda že nesmie ísť o povinnosť prispieť k dokazovaniu aktívnou činnosťou (vrátane výpovede, účasti na rekonštrukcii činu, vyšetrovacom pokuse a podobne). Prípustné je však požadovať pasívnu účasť na úkone, teda umožnenie výkonu domovej prehliadky, osobnej prehliadky, strpieť odňatie veci). Do tejto kategórie prípustnosti patrí aj podrobenie sa vyšetreniu na zistenie návykovej látky, ktorú dotknutá osoba má povinnosť absolvovať a (naopak) nemá právo ju odmietnuť. Aj uvedené kritérium je teda kumulatívne splnené (k tomu je potrebné uviesť, že z hľadiska interpretácie a aplikácie napadnutého ustanovenia je potrebné pokračovať po výzve na poskytnutie vzorky dychu v prípade jeho odmietnutia výzvou na podrobenie sa odberu krvi, keďže poskytnutie vzorky dychu na rozdiel od odobratia vzorky krvi nie je možné do dôsledkov vykonať pasívnym strpením).

67. Keďže ide o právnu povinnosť podrobiť sa vyšetreniu ustanovenú vo verejnom záujme na potlačenie negatívneho spoločenského javu (výkonu kritických činností pod vplyvom návykovej látky) s možnými závažnými následkami vo sfére ústavou chránených hodnôt, ktorá, ako vyplýva z predchádzajúcich odsekov, nie je eliminovaná zákazom sabaobviňovania, môže byť jej porušenie sankcionované, trestnoprávne alebo administratívnoprávne (v posudzovanom prípade priestupkovo), keď výrazom takej trestnoprávnej sankcie je práve napadnuté ustanovenie. Okolnosť, že páchateľ nie je oprávnený vyšetrenie odmietnuť (je povinný strpieť úkon), je relevantná aj na konštatáciu absencie výkonu práva ako okolnosti vylučujúcej protiprávnosť činu podľa § 28 ods. 1 Trestného zákona. Hmotnoprávna sankcia (trest) má pôsobiť predovšetkým jej hrozbou, teda preventívne, a takto zabezpečiť splnenie podkladovej povinnosti bez sankčnej aplikácie.

68. Odlišným, aj keď vecne spojitým prvkom pri riešení tejto problematiky je procesná úprava spojená s nerešpektovaním povinnosti (podrobiť sa vyšetreniu), čo môže iniciovať postup podľa § 155 ods. 2 až 4 Trestného poriadku, potenciálne spojený aj s primeraným fyzickým donútením (ktoré je kumulovateľné aj s aplikáciou hmotnoprávnej sankcie).

69. Popísaným spôsobom je vyjadrený hodnotový základ (legitimita) hmotnoprávne (Trestným zákonom) ustanovenej skutkovej podstaty a sankcie (trestu) podľa napadnutého ustanovenia, ako aj procesne (Trestným poriadkom) podloženého zásahu do osobnej slobody

s konzekvenciou aj možného zásahu do telesnej integrity (predchádzajúci odsek), keď účelom skúmanej trestnoprávnej sankcie (spojenej so skutkovou podstatou trestného činu podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona) je zabrániť jej hrozbou odmietnutiu povinnosti podrobiť sa úkonu (strpieť ho), ktorý môže viesť k trestnému stíhaniu minimálne (ak nie je prítomný ďalší spôsobený následok) pre trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 ods. 1 Trestného zákona. V rámci trestného stíhania môže byť potom úkon (vyšetrenie na zistenie návykovej látky) vykonaný, v konečnom dôsledku vo vzťahu k neoprávnene odmietnutému odberu krvi postupom podľa skôr označeného ustanovenia (§ 155 ods. 2 až 4 Trestného poriadku), a to aj pri použití primeraného fyzického donútenia. Aj jeho použitiu má hrozba sankciou zabrániť s uvedomením si dotknutej osoby po jej právnom poučení, že ak povinnosť podrobiť sa vyšetreniu nesplní, privodí si tým trestnoprávny postih (§ 289 ods. 2 Trestného zákona), pričom predmetná povinnosť bude od nej aj tak na procesnom podklade vynútená, a teda prítomnosť návykovej látky v jej organizme bude s dôkaznou relevanciou zistená. Taký racionálny obsahový prvok pri presadzovaní ústavou a trestným zákonodarstvom chránených záujmov je základom úpravy dotknutého trestného činu (§ 289 ods. 2) v Trestnom zákone, ako už bolo uvedené, bez konfliktu so zákazom sebaobviňovania.

70. Inými slovami, obsahová väzba na odsek 1 napadnutého ustanovenia zároveň prezentuje paralelné a vzájomne vecne podmienené spôsoby zabezpečenia sankčného postihu za samotnú činnosť, pri ktorej by mohli byť ohrozené život alebo zdravie ľudí alebo by mohla byť spôsobená značná škoda na majetku, vykonávanú pod relevantným (spôsobilosť vylučujúcim) vplyvom návykových látok, ktorý si páchateľ privodil, čomu zodpovedá § 289 ods. 1 Trestného zákona (teda aj bez sprievodného, kvalifikačne relevantného poruchového následku), keď § 289 ods. 2 Trestného zákona prispieva k predídeniu a zabráneniu neoprávnenej eliminácie možnosti postihu za takú činnosť v dôkaznej rovine. Nazerajúc na vec touto legitímnou optikou, zákaz sebaobviňovania nie je ustanovením a aplikáciou § 289 ods. 2 Trestného zákona porušený, a to ani v prípade, ak nie je už vopred zrejmé, že môže ísť o trestný čin podľa § 289 ods. 1 Trestného zákona (pri nižšej koncentrácii návykovej látky nevyvolávajúcej stav vylučujúci spôsobilosť môže ísť o alternatívny priestupok), keďže kritický zákaz sa nevzťahuje na podrobenie sa vyšetreniu (strpenie úkonu), ktorým sa jedine a v časovo obmedzenom priestore môže zistiť rozhodujúca skutočnosť ovplyvnenia návykovou látkou, čomu zodpovedá zákonná povinnosť uvedená v bode 64 tohto odôvodnenia *in fine* (ako všeobecná). Ak však nejde o vopred zrejmé podozrenie zo spáchania trestného činu, minimálne podľa § 289 ods. 1 Trestného zákona (konaním, ktoré vyvolalo dôvod na výzvu na vyšetrenie), fyzické donútenie smerujúce k vyšetreniu (na trestnoprocesnom zákonnom základe podľa § 155 ods. 2 až 4 Trestného poriadku) nemôže byť použité (nie je procesný dôvod na vedenie trestného stíhania pri použití označeného postupu vo vzťahu k podkladovému skutku definovanému výkonom kritickej činnosti), bez ohľadu na to však môže byť pri splnení podmienok podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona spáchaný tam definovaný trestný čin. Pojmovo v každom, ale osobitne v popísanom prípade je potom potrebné zvážiť materiálny korektív prečinu podľa § 10 ods. 2 Trestného zákona, v prípade vedenia vozidla vo vzťahu k priestupkovej alternatíve napadnutého ustanovenia podľa § 22 ods. 1 písm. a) zákona o priestupkoch.

71. Z uvedeného vyplýva, že napadnuté ustanovenie Trestného zákona nijako nezasahuje do základného práva neobviňovať sám seba, resp. obvineného nebyť nútený prispieť k vlastnému obvineniu, preto nie je možné vysloviť nesúlad s čl. 47 ods. 1 ústavy.

III.2. K namietanému nesúladu napadnutej právnej úpravy s čl. 50 ods. 2 ústavy a čl. 6 ods. 2 dohovoru:

72. Napadnutý § 289 ods. 2 Trestného zákona nie je výrazom prezumpcie viny vo vzťahu k prečinu podľa odseku 1 tohto ustanovenia ani k jeho priestupkovému korelátu (pri nižšej koncentrácii návykovej látky, teda bez vyvolania stavu vylučujúceho spôsobilosť). Uvedené platí bez ohľadu na okolnosť, že odmietnutie podrobiť sa vyšetreniu na prítomnosť návykovej látky v organizme pri vykonávaní kritických činností bez ohrozenia zdravia osoby vyzvanej na podrobenie sa

vyšetreniu (pričom je zákonnou povinnosťou dať sa vyšetriť) budí v popísanej situácii z povahy veci dôvodné podozrenie, že k požitiu návykovej látky dotknutou osobou došlo. Také podozrenie je však štandardným základom trestnoprocesných konzekvencií v úprave trestného stíhania a nič nemení na potrebe dokázania predmetného deliktu (činnosti pod vplyvom návykovej látky) podozrivej osobe, tak ako vo všetkých ostatných prípadoch, keď podozrenie (a to ani v procesnej forme obvinenia) neznamená vinu, teda právoplatné odsúdenie (resp. právoplatný priestupkový postih). Prezumpcia neviny teda nie je porušená.

73. Nadväzujúcou otázkou sú možnosti a procesné limity dokazovania, ktoré sú pozitívne podporené aj povinnosťou podrobiť sa vyšetreniu, a to na legitímny účel eliminácie (prevenciou a represiou vo vzájomnej súvzťažnosti) nepochybne rozšíreného negatívneho spoločenského javu, ktorý je definovaný v § 289 ods. 1 Trestného zákona.

74. Povinnosť podrobiť sa vyšetreniu je primárne vyjadrená v osobitných zákonoch (o boji proti alkoholizmu a iným toxikomániám, o cestnej premávke) tak, ako to je popísané v predchádzajúcej časti textu. Trestnoprávna sankcia za porušenie dotknutej povinnosti (ktorej ústavný súlad v aspekte zákazu sebaobviňovania bol už posúdený) je zhmotnená v napadnutom ustanovení, keď je príslušná trestná sadzba viazaná na skutkovú podstatu podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona. Taká úprava štandardne vyjadruje povinnosť ako protipól zákazu – tu povinnosť podrobiť sa v predmetnej súvislosti vyšetreniu, resp. v opačnom vyjadrení zákaz nepodrobiť sa mu, a má pôsobiť predovšetkým preventívne, teda hrozbou sankcie, čo znamená realizáciu právnej normy bez jej aplikácie. Ako už opäť bolo vysvetlené, iným (než hmotnoprávna sankcia), aj keď vecne súvisiacim inštitútom je procesný podklad primeraného vynútenia (v prípade nevyhnutnosti aj fyzického) povinnosti poskytnúť biologický materiál na vyšetrenie (§ 155 ods. 2 až 4 Trestného poriadku), keď sa taký postup vykoná len v rámci trestného konania vo vzťahu k podkladovému skutku (kritickej činnosti s podozrením na jej vykonávanie pod vplyvom návykovej látky) a len ak povinnosť podrobiť sa vyšetreniu nie je splnená dobrovoľne, resp. ani pod hrozbou sankcie podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona (ktorá sa však v prípade nesplnenia povinnosti zároveň aktivuje trestnoprocesným postupom). Aj z predchádzajúcej časti odôvodnenia vyplýva, že postih podľa napadnutého ustanovenia hrozí, aj ak nedošlo k vynucovaniu podrobenia sa vyšetreniu postupom podľa Trestného poriadku, vtedy však bude potrebné zvažovať priestupkovú alternatívu prečinu podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona, ak ide o vodiča vozidla, teda vo vzťahu k priestupku podľa § 22 ods. 1 písm. a) zákona o priestupkoch, pričom materiálny korektív podľa § 10 ods. 2 Trestného zákona má aj širšiu (univerzálnu) platnosť.

75. Ustanovenie § 289 ods. 2 Trestného zákona teda nie je porušením prezumpcie neviny vo vzťahu k trestnému činu podľa § 289 ods. 1 Trestného zákona ani k inému trestnému činu alebo priestupku, ktorý môže byt spáchaný v súvislosti s výkonom kritických činnosti pod vplyvom návykovej látky, aj keď podozrenie zo spáchania takého iniciačného činu ako protiprávneho konania je v prirodzenej logike veci vyvolané nepodrobením sa vyšetreniu na zistenie návykovej látky v nadväznosti na predmetnú činnosť, pričom napadnuté ustanovenie podporuje možnosť iniciačný čin objasniť a dokázať, slúži teda práve na prekonanie prezumpcie neviny, resp. unesenie dôkazného bremena vo vzťahu k takému činu a osobe jeho (možného) páchateľa. Alebo inak ku prezumpcii viny a kritickým činnostiam rozumný prevenčný základ legitímnej a legálnej povinnosti dať sa vyšetriť na zistenie návykovej látky nemožno ponímať ako prezumpciu ovplyvnenia návykovou látkou, podobne ako preventívne meranie prekročenia maximálnej povolenej rýchlosti v cestnej premávke nemožno chápať ako prezumpciu jej prekročenia v konkrétnom prípade, keď také meranie rovnako prispieva k dokazovaniu na účel sankčného postihu. Iný aspekt ústavného nesúladu napadnutého ustanovenia, a to konflikt so zákazom sebaobviňovania, je predmetom predchádzajúcej časti tohto odôvodnenia s negatívnou odpoveďou na takto formulovanú otázku.

76. Možno dodať, že prezumpcia neviny nie je (samozrejme) porušená ani vo vzťahu k samotnému činu kvalifikovanému podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona, ktorý je predmetom trestného

stíhania ako každý iný trestný čin a dokazujú sa jeho zákonné znaky.

77. Finálny záver ústavného súdu znie, že prezumpcia neviny nie je napadnutým ustanovením v žiadnom smere porušená a názor o konflikte s čl. 50 ods. 2 ústavy a čl. 6 ods. 2 dohovoru je nesprávnym myšlienkovým konštruktom navrhovateľa.

III.3. K namietanému nesúladu napadnutej právnej úpravy s čl. 12 ods. 4 ústavy:

78. Krajský súd vo svojom návrhu napokon namieta nesúlad napadnutého ustanovenia Trestného zákona aj s čl. 12 ods. 4 ústavy. Nesúlad napadnutej úpravy s uvedeným článkom ústavy namieta z dôvodu, že napadnutá úprava s odmietnutím poskytnutia vzorky vydychovaného vzduchu alebo vzorky krvi alebo iného biologického materiálu automaticky spája vznik trestnej zodpovednosti, čo nastoľuje otázku, či táto úprava neodvodzuje vznik trestnoprávneho postihu od výkonu práva odmietnuť poskytnutie dôkazu o vlastnej vine.

79. Podľa čl. 12. ods. 4 ústavy nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach pre to, že uplatňuje svoje základné práva a slobody.

80. V zmysle citovaného ustanovenia ústavy uplatnenie základných práv a slobôd podľa ústavy nesmie spôsobiť ujmu na akýchkoľvek, teda nielen ústavných, ale aj všetkých ostatných právach tomu, kto ich uplatňuje (PL. ÚS 18/97).

81. Uvedené ustanovenie ústavy vo všeobecnosti vylučuje možný dôsledok (dopad) využívania základných práv alebo slobôd fyzickými alebo právnickými osobami na ich ďalšie práva. Ústavná norma obsiahnutá v čl. 12 ods. 4 ústavy ukladá zákonodarcovi ústavnú povinnosť, aby pri právnej úprave akéhokoľvek práva vylúčil vznik akejkoľvek ujmy, ktorú by jeho „nositelia“ mohli utrpieť v dôsledku toho, že si predtým uplatnili niektoré zo svojich základných práv alebo slobôd. Prvá a základná požiadavka, ktorá pre zákonodarcu z uvedeného ustanovenia ústavy vyplýva, je, aby konkrétna právna úprava nejakého konkrétneho práva nespájala či dokonca nepodmieňovala jeho nadobudnutie alebo využívanie s predchádzajúcim uplatnením alebo neuplatnením niektorého základného práva alebo slobody. Len vylúčením spätosti a vzájomnej podmienenosti pri nadobúdaní alebo uplatňovaní práva s niektorým zo základných práv alebo slobôd podľa ústavy sa vylúči možnosť vzniku akejkoľvek ujmy na takomto práve (PL. ÚS 18/97).

82. Právna úprava akéhokoľvek práva by preto v zmysle čl. 12 ods. 4 ústavy mala byť charakterizovaná absenciou vzájomného prepojenia (podmienenia) ako pri jeho nadobúdaní, tak aj pri jeho uplatňovaní konkrétnymi subjektami s niektorým z ich základných práv alebo slobôd podľa ústavy. Len takáto právna úprava je totiž schopná v zmysle čl. 12 ods. 4 ústavy zabezpečiť rovnaké podmienky pre všetkých „užívateľov“ (potenciálnych užívateľov) predmetného práva, a to bez ohľadu na to, či si predtým uplatnili, alebo neuplatnili niektoré zo svojich základných práv alebo slobôd, a tým súčasne garantovať aj rovnosť v ich právach podľa čl. 12 ods. 1 ústavy. A len takáto právna úprava nie je schopná spôsobiť ujmu na právach vzniknutú v dôsledku toho, že niektoré subjekty si predtým uplatnili (uplatňovali) niektoré zo svojich základných práv alebo slobôd (PL. ÚS 18/97).

83. Právna úprava akéhokoľvek práva by preto v zmysle čl. 12 ods. 4 ústavy v žiadnom prípade nemala zohľadňovať: (i) skutočnosť, že si niekto uplatnil niektoré zo svojich základných práv alebo slobôd podľa ústavy, (ii) túto skutočnosť premietnuť do právnej úpravy nadobúdania alebo uplatňovania konkrétneho práva, a to tak, že (iii) v dôsledku tohto premietnutia je táto právna úprava odlišná u tých osôb, ktoré si predtým uplatnili niektoré zo svojich základných práv alebo slobôd podľa ústavy v porovnaní s tými osobami, ktoré si takéto základné právo alebo slobodu neuplatnili (PL. ÚS 18/97).

84. Pojem „ujma na právach“ obsiahnutý v čl. 12 ods. 4 ústavy nemožno stotožňovať len s nemožnosťou uplatňovať už nadobudnuté právo. Pod týmto pojmom je potrebné chápať aj akékoľvek iné obmedzenie pri nadobúdaní práva, ktoré sa prejavilo v porušení ústavnej zásady rovnosti v právach podľa čl. 12 ods. 1 ústavy ako výlučný a jediný dôsledok predošlého

uplatnenia niektorého zo základných práv alebo slobôd. O ujme na práve možno hovoriť tiež vtedy, ak jediným dôvodom vylučujúcim jeho nadobudnutie bolo predošlé uplatnenie niektorého zo základných práv alebo slobôd (PL. ÚS 18/97).

85. Podľa ústavného súdu napadnuté legislatívne ustanovenie neporušuje čl. 12 ods. 4 ústavy, keďže jeho uplatňovanie nespája, nevylučuje ani nijako neobmedzuje a nepodmieňuje nadobudnutie alebo uplatňovanie nejakého práva s predchádzajúcim uplatnením alebo neuplatnením základného práva alebo slobody podľa ústavy. Podrobenie sa vyšetreniu na zistenie návykovej látky je pri splnení zákonných podmienok výzvy na podrobenie sa vyšetreniu povinnosťou osoby, ktorá má byť vyšetrená, ktorá (povinnosť) nie je eliminovaná obsahovo protismerným právom dotknutej osoby nepodrobiť sa označenému úkonu (a to ani na základe zákazu sebaobviňovania v kontexte čl. 47 ods. 1 ústavy). Keďže taká osoba predmetným právom nedisponuje, nemôže ho ani uplatňovať, preto jeho neoprávnené uplatňovanie nemôže vo vzťahu k napadnutému ustanoveniu vyvolávať nesúlad s čl. 12 ods. 4 ústavy.

86. Ústavný súd preto nevyhovel návrhu krajského súdu ani v časti namietaného nesúladu napadnutého ustanovenia Trestného zákona s čl. 12 ods. 4 ústavy.

87. Podľa § 67 zákona o ústavnom súde pripája sudca Peter Straka k tomuto rozhodnutiu odlišné stanovisko, ktoré sa týka výroku, ako aj odôvodnenia rozhodnutia.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 27. novembra 2024

Ivan Fiačan
predseda Ústavného súdu
Slovenskej republiky

sp. zn. PL. ÚS 17/2023

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku k výroku a odôvodneniu nálezu ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 17/2023 z 27. novembra 2024

1. V súlade s § 67 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripájam k nálezu ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 17/2023 z 27. novembra 2024 odlišné stanovisko, a to z dôvodu môjho nesúhlasu s výrokom, ako aj s odôvodnením tohto rozhodnutia.

2. Väčšina pléna rozhodla, že § 289 ods. 2 Trestného zákona (jedna zo skutkových podstát trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky) nie je v rozpore so zásadou zákazu sebaobviňovania podľa čl. 47 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a princípom prezumpcie neviny podľa čl. 50 ods. 2 ústavy a čl. 6 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“). Podľa tohto ustanovenia sa trestného činu dopustí ten, kto sa pri výkone zamestnania alebo inej činnosti uvedenej v odseku 1 odmietne podrobiť vyšetreniu na zistenie návykovej látky, ktoré sa vykonáva dychovou skúškou alebo orientačným testovacím prístrojom, alebo sa odmietne podrobiť lekárskemu vyšetreniu odberom a vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu, či nie je ovplyvnený návykovou látkou, hoci by to pri vyšetrení nebolo spojené s nebezpečenstvom pre jeho zdravie. Zjednodušene povedané, pokiaľ sa osoba odmietne podrobiť vyšetreniu na zistenie prítomnosti návykovej látky v jej organizme, jednoducho sa prezumuje, že má v krvi aspoň jedno promile alkoholu. S názorom väčšiny pléna nesúhlasím, a to ani pokiaľ ide o výrok rozhodnutia, ani čo sa týka odôvodnenia dotknutého nálezu.

3. Podľa väčšiny pléna § 289 ods. 2 Trestného zákona prispieva k predídeniu a zabráneniu neoprávnenej eliminácie možnosti postihu za to, že sa osoba odmietne podrobiť vyšetreniu (bod 74). Názor väčšiny pléna sa však nevysporiadal so zásadnou skutočnosťou, a totiž, že je povinnosťou štátu použiť primerané prostriedky pri zabezpečovaní dôkazov v trestnom konaní, keď prostriedky trestného práva najinvazívnejšie zasahujú do základných práv a slobôd jednotlivca. V samotnom náleze sa pritom (okrem iného) priamo odkazuje na stanovisko pléna Ústavného súdu Českej republiky (pozri bod 61 disentovaného nálezu), ktoré zdôrazňuje primeranosť pri vynucovaní povinnosti obvineného (podozrivého) strpieť prehliadku tela a iné podobné úkony, keď zdôrazňuje, že k fyzickému donúteniu možno pristúpiť až po bezvýslednom uložení poriadkovej pokuty (bez toho, aby sa plénum ústavného súdu ďalej s týmito závermi vyrovnalo). Rovnako sa v samotnom náleze poukazuje na to, že podústavné právo umožňuje orgánom činným v trestnom konaní použiť primerané prostriedky voči podozrivému na zistenie alkoholu či inej návykovej látky, a to najmä postupom pri získavaní dôkazov podľa § 155 Trestného poriadku.

4. Podľa § 155 ods. 2 Trestného poriadku podozrivý je povinný strpieť vykonať odber krvi alebo iný obdobný úkon. Podľa § 155 ods. 4 Trestného poriadku príkaz na prehliadku tela, na odber krvi alebo na iný obdobný úkon vydá pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní prokurátor alebo s jeho súhlasom policajt. Príkaz musí byť vydaný písomne a musí byť odôvodnený. Dôležité je zdôrazniť, že príkaz na invazívne úkony vydáva prokurátor v prípravnom konaní, resp. pred začatím trestného stíhania, alebo so súhlasom prokurátora policajt. Trestný poriadok takýmto spôsobom chráni podozrivé osoby pred svojvôľou policajta, keďže ten potrebuje na invazívny úkon pri získavaní dôkazov súhlas prokurátora. Pokiaľ osoba taký príkaz nerešpektuje, je možné voči nej použiť donucovacie prostriedky v zmysle § 155 ods. 6 Trestného zákona.

5. Podľa môjho názoru je uloženie trestnej sankcie za odmietnutie vyšetrenia na zistenie návykovej látky v hrubom rozpore so zásadou subsidiarity trestného práva. Zákonodarca ústavne neakceptovateľným spôsobom spája s pasívnym správaním podozrivej osoby fikciu v podobe spáchania trestného činu. Som toho názoru, že takýmto zjednodušeným „vyšetrovaním“ štát rezignoval na svoju povinnosť riadne vyšetrovať a objasňovať trestné činy a takáto právna úprava výrazným spôsobom zasahuje do zásady zákazu sebaobviňovania.

6. Princíp zákazu sebaobviňovania v trestnom procese je základným princípom, ktorý chráni

osobu, proti ktorej sa vedie trestné konanie. Zároveň kladie zvýšené požiadavky na orgány činné v trestnom konaní, aby aktívne pristupovali k zaobstaraniu dôkazov a zadosťučinili ďalšej zásade, a to zásade náležitého zistenia skutkového stavu veci. Účinná právna úprava však motivuje orgány činné v trestnom konaní rezignovať na tieto požiadavky, čo je v právnom štáte neprípustné. Prakticky stačí len odmietnuť podrobiť sa kontrole na zistenie prítomnosti návykovej látky a na tomto postoji osoby následne stojí celé trestné stíhanie.

7. V disentovanom náleze sa v rámci úvodných téz vychádza (okrem iného) z rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP“), podľa ktorej *„Hrozba a uloženie sankcie za neposkytnutie informácie orgánom činným v trestnom konaní sú podľa ESĽP nezlučiteľné s právom na spravodlivý proces, pokiaľ by v podstate zničili samotnú podstatu práva neobviňovať sám seba.“* (bod 60 disentovaného nálezu). Ďalej sa poukazuje na to, že pri posudzovaní, či použitie donútenia orgánmi činnými v trestnom konaní na účel zaistenia dôkazov porušilo právo neusvedčovať sám seba, ESĽP berie do úvahy štyri kritériá. Sú nimi (i) povaha a intenzita donútenia, (ii) existencia relevantných procesných záruk, (iii) závažnosť verejného záujmu na vyšetrení a potrestaní daného trestného činu a (iv) spôsob a účel použitia takto získaných dôkazov (rozsudok ESĽP z 11. 7. 2006 vo veci Jalloh proti Nemecku, č. 54810/00) (zvýraznenie pridané, pozn.). Práve s povahou a intenzitou donútenia sa podľa môjho názoru disentovaný nález nevysporiadal správne, minimálne sa s týmito okolnosťami nevysporiadal dostatočným spôsobom.

8. Skutková podstata uvedená v § 289 ods. 2 Trestného zákona nepostihuje konanie spočívajúce v ohrození pod vplyvom návykovej látky. Paradoxne postihuje iba konanie osoby, ktorá sa odmietne podrobiť vyšetreniu na zistenie návykovej látky pri výkone zamestnania či inej činnosti podľa § 289 ods. 1 Trestného zákona. Aj podľa doktríny zákonodarca pod hrozbou trestnej sankcie *de facto* „núti“ vodiča „vyprodukovať“ spravidla jediný, resp. rozhodujúci usvedčujúci dôkaz, na ktorom bude postavené jeho následné odsúdenie (In: Záhora, J. Právo neprispievať k vlastnému obvineniu. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2015, s. 452 – 464). Nemožno súhlasiť so záverom uvedeným v disentovanom náleze, podľa ktorého *„Zákonodarca tak v prípade napadnutej legislatívnej úpravy uprednostnil priamu trestnú zodpovednosť za odmietnutie poskytnutia dôkazu v jej intenciách namiesto jeho vynucovania od obvineného, resp. podozrivého.“* (bod 63 disentovaného nálezu). Vynucovanie dôkazu od obvineného totiž nemožno chápať len vo vzťahu k fyzickému donúteniu – aj hrozba sankciou je donútením. A ak tomu tak je, nález je postavený (na podľa môjho názoru) mylnom predpoklade, že fyzické donútenie je z hľadiska zachovania proporcionality zásahu tou „horšou“ možnosťou – veľmi zjednodušene povedané, že je pre podozrivú osobu lepšie, keď je rovno odsúdená za to, že odmietla „fúkať“, ako keby ju k „fúkaniu“ mali orgány činné v trestnom konaní nútiť. Už keď pre nič iné, akékoľvek odsúdenie a s tým spojený záznam v registri trestov má predsa ďalekosiahle dôsledky na ďalší život takto odsúdenej osoby (či už pracovný, alebo súkromný). Ak bolo plénum ústavného súdu napriek všetkému presvedčené o tomto závere, minimálne bolo potrebné sa s primeranosťou zaoberať podstatne komplexnejšie a dôkladnejšie.

9. Štát je povinný nastaviť trestno-procesné mechanizmy tak, aby v prípade odmietnutia kontroly na zistenie prítomnosti návykovej látky bolo možné použiť inštitúty štátneho donútenia tak, aby bolo možné prítomnosť návykovej látky objektívne zistiť. Neperfektnosť právnej úpravy nemôže ísť na vrub samotnému „páchateľovi“, ktorý síce má možnosť bez dôsledkov nepodrobiť sa vôli štátu v intenciách princípu zákazu sebaobviňovania v mnohých už ilustrovaných prípadoch (napríklad právo odoprieť vypovedať, právo nevydať vec či iné), ale nemá takú možnosť pri zisťovaní prítomnosti návykovej látky v tele, keďže sa prakticky inkriminuje. Uvedený prístup je celkom zrejme ústavne nekonformný a neakceptovateľný.

10. Väčšina pléna ústavného súdu (súc si vedomá slabiny ústavnoprávnej argumentácie?) kontroverzne uvádza (bod 74 a 78), že je potrebné v každom prípade zvážiť materiálny korektív prečinu podľa § 10 ods. 2 Trestného zákona vo vzťahu k priestupkovej alternatíve podľa § 22 ods. 1 zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“). Skutková podstata podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona sa totiž v základných znakoch so skutkovou podstatou priestupku podľa § 22 ods. 1 písm. a) zákona o priestupkoch zhoduje.

11. Podľa môjho názoru je ústavne neakceptovateľné a v rozpore s požiadavkou právnej istoty, aby to isté konanie bolo postihované súbežne ako priestupok a trestný čin zároveň. Takýto prístup

zákonodarcu vytvára pre orgány verejnej moci priestor pre svojvôľu pri postihovaní protiprávnych konaní. V disentovanom náleze úplne absentuje argumentácia vo vzťahu k tomu, aký je postup orgánov činných v trestnom konaní v prípade, ak sa podozrivá osoba odmietne podrobiť vyšetreniu na zistenie návykovej látky, a to s ohľadom na nevyhnutnú diferenciáciu medzi tým, či ide o priestupok, alebo trestný čin. Bez ohľadu na to, že podústavné právo reguluje vzťah priestupku a trestného činu (§ 2 ods. 1 zákona o priestupkoch), z hľadiska práva ústavného stojí za zmienku otázka, či podľa zásady subsidiarity trestného práva by takéto konanie nemalo byť postihované len ako priestupok?

V Košiciach 27. novembra 2024

Peter Straka

sudca

Vydavateľ Zbierky zákonov Slovenskej republiky, správca obsahu a prevádzkovateľ právneho a informačného portálu Slov-Lex dostupného na webovom sídle www.slov-lex.sk je
Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, Račianska 71, 813 11 Bratislava,
tel.: +421 2 888 91 864, +421 2 888 91 865, e-mail: helpdesk@slov-lex.sk.